

Apie disertacijų gynimą Vilniaus universiteto istorijos fakultete

GEOPOLITINĖS REALIJOS PARYŽIAUS IR KAUNO SANTYKIUOSE TARPUKARIU

Apie Vilmos Bukaitės daktaro disertaciją „Lietuvos Respublikos politiniai ir diplomatiniai santykiai su Prancūzija 1919–1940 m.“ ir jos gynimą

2013 m. birželio 28 d. Vilniaus universiteto Istorijos fakultete Vilma Bukaitė gynė daktaro disertaciją „Lietuvos Respublikos politiniai ir diplomatiniai santykiai su Prancūzija 1919–1940 m.“ Humanitarinių mokslų srities istorijos krypties tarpybą sudarė: dr. Rimantas Miknys (pirmininkas), dr. Dalia Bukelevičiūtė, prof. dr. Zenonas Butkus, dr. Algimantas Kasparavičius, prof. dr. Juozas Skirius, oficialūs oponentai – doc. dr. Algis Povilas Kasperavičius ir prof. dr. Vygantas Vareikis. Disertantės mokslinis vadovas – doc. dr. Saulius Kaubrys, konsultantė – dr. D. Bukelevičiūtė. Gynime taip pat dalyvavo gausus būrys V. Bukaitės kolegų iš Naujosios istorijos katedros, kiti Istorijos fakulteto bendruomenės nariai, disertantės artimieji ir draugai.

Posėdį pradėjo komisijos pirmininkas dr. R. Miknys. Supažindinęs susirinkusiuosius su gynimui reikalingais dokumentais ir glaustai apibūdinęs disertantės biografiją jis paskelbė disertacijos gynimo pradžią. pristatydamą darbą V. Bukaitė pažymėjo, kad doktorantūros studijas pradėjo pasirinkusi temą apie ilgamečio Lietuvos pasiuntinio Paryžiuje Petro Klimo politinę ir diplomatinę veiklą. Vėliau nutarus imtis aktualesnės Prancūzijos ir Lietuvos dvišalių santykių analizės, tyrimo laukas akivaizdžiai prasiplėtė. Visą pirmosios modernios Lietuvos Respublikos gyvavimo laikotarpį apimančios darbo chronologinės ribos ir kruopščiai ne vienerius metus Lietuvos ir Prancūzijos archyvuose rinktos dokumentinės medžiagos bei kitų temai aktualių šaltinių gausa paskatino autorę

disertaciją padalyti net į septynis skyrius. Derėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad V. Bukaitė pasirinko ne politinės diplomatinės istorijos tyrimams labiau įprastą chronologinį, o probleminį medžiagos dėstymo pobūdį.

Pirmajame dėstymo skyriuje nagrinėjamas komplikotas dvišalių politinių santykių užmezgimas, autorės iliustratyviai įvardijamas „nepasitikėjimo mainais“, Prancūzijos įtaka Lietuvos tarptautinio pripažinimo procesui. Antrajame tiriamas Vilniaus krašto problemos poveikis Paryžiaus ir Kauno santykių raidai, atskleidžiama, jog Vilniaus klausimas buvo svarbiausia dvišalių politinių ryšių palaikymo prielaida, tačiau dėl Lietuvos diplomatinės pamatinio uždavinio susigrąžinti istorinę sostinę jis tapo ir didžiausia vaisingo bendradarbiavimo tarp abiejų valstybių kliūtimi. Trečiajame disertacijos skyriuje analizuojamas kitos Lietuvos tarptautinę padėtį smarkiai komplikavusios problemos – Klaipėdos krašto, o ketvirtajame – Sovietų Sąjungos veiksmo poveikis Paryžiaus ir Kauno politiniams ryšiams. Penktasis skyrius skirtas Prancūzijos įtakos Baltijos valstybių tarpusavio bendradarbiavimui atskleisti, šeštasis – Paryžiaus reakcijai į Lietuvą 1938–1940 m. ištikusius politinius sukrėtimus. Originaliame septintajame skyriuje autorė nagrinėja prancūzų ir lietuvių politikų bei diplomatų poveikį dvišalių santykių raidai tarpukariu.

Disertacijos teksto aptarimą pradėjo pirmasis oficialus oponentas prof. dr. V. Vareikis. Apibūdindamas disertacijos aktualumą ir originalumą

jis pažymėjo, kad V. Bukaitės darbas užpildo kompleksiskai Lietuvos istorikų iki šiol nuodugnai neanalizuotą reiškinį – Lietuvos ir Prancūzijos santykius tarpukaryje. Mūsų nuomone, vertas dėmesio ir bendresnis prof. V. Vareikio pastebėjimas, jog turtingoje pirmosios modernios Lietuvos Respublikos užsienio politikos istoriografijoje vis dar nėra analitinių Lietuvos ir Vokietijos ar Lietuvos ir Didžiosios Britanijos santykių tarpukariu studijų. V. Bukaitės darbas ne tik užpildo iki šiol akis badžiausią tyrimų spragą, bet ir yra puikus pavyzdys, kad visaverčiam Lietuvos tarptautinės padėties 1918–1940 m. supratimui Kauno santykių su didžiosiomis valstybėmis tyrimai yra būtini. Disertacijos mokslinį naujumą, anot oponento, rodo ir V. Bukaitės atlikto tyrimo rezultatai, atskleidžiantys, jog Prancūzija nebuvo vien permanentinė Lenkijos interesų rėmėja regione, kaip buvo teigiama tradicinėje lietuvių istoriografijoje. Papildant prof. V. Vareikį, iliustratyviu lankstesnės Paryžiaus laikysenos Kauno atžvilgiu pavyzdžiu galima įvardyti pirmąjį prancūzų karinės misijos Lietuvoje vadovą C. Reboulį. Tarpukario Lietuvos viešojoje nuomonėje jis laikytas antilietuviškos ir prolenkiškos Paryžiaus politikos simboliu, vėliau negatyviai vertintas sovietinių, išeivių ir kai kurių šiuolaikinių lietuvių istorikų. V. Bukaitės tyrimas atskleidžia, kad C. Reboulis kvestionavo Paryžiuje įsigalėjusią nuomonę apie provokišką atsikuriančios valstybės orientaciją, lietuvių tautos „dirbtinumą“, ragino Prancūzijos vyriausybę kuo greičiau suteikti Lietuvai pripažinimą, aktyvinti ekonominį bendradarbiavimą, plėsti politinę įtaką šalyje¹. Tačiau rytinėje Europos žemyno dalyje po Pirmojo pasaulinio karo susiklosčiusios geopolitinės realijos – bolševikinio režimo konsolidacija Rusijoje ir kylantis revanšizmas Vokietijoje – skatino Prancūziją stiprinti naująją sąjungininkę Lenkiją ir dėl to, kaip pagrįstai pažymi V. Bukaitė, daug mažiau paisyti Lietuvos interesų tarptautinėje arenoje.

Vertindamas disertaciją dalykiniu ir formaliuoju aspektu, prof. V. Vareikis pabrėžė, kad iš-

keltos ginamosios tezės susietos su darbo struktūrinėmis dalimis, tyrimo išvados koreliuoja su darbo uždaviniais ir dėstomajame tekste yra visiškai pagrindžiamos. Oponentui abejonių kėlė tiktai septintosios išvados teiginys, kad įtampa Klaipėdos krašte 1934–1935 m. galėjo „išaugti į pasaulinį karą“. Atsakydama V. Bukaitė pažymėjo, kad ši tezė buvo pagrįsta prancūzų diplomatinio susirašinėjimo medžiaga, autentiškai atspindėjusia tuometinį Paryžiaus nerimą, jog būtent Klaipėdos problema Vokietijai gali tapti puikiu pretekstu sukelti tarptautinį karinį konfliktą Europoje. Apibendrindamas prof. V. Vareikis konstatavo, kad V. Bukaitės parengta disertacija – ne tik naujų ir netyrinėtų faktografinių duomenų sankaupa, bet ir pakankamai aukštu mokslinės analizės ir vertinimo lygmeniu atliktas tyrimas.

Antrasis oponentas doc. dr. A. P. Kasperavičius išskyrė optimalų disertacijos planą, priso-drintą gausybės faktų, bet lengvai skaitomą tekstą, logiškas ir pasvertas tyrimo išvadas. Jo teigimu, disertantė pateikia „platų ir įdomų Lietuvos diplomatijos paveikslą, ryškias politikų charakteristikas, remiantis prancūzų politikų bei diplomatų nuomonėmis, nepriimant šių besąlygiškai“. Oponentas atkreipė dėmesį, kad V. Bukaitė neperėmė lietuvių istoriografijoje pastaraisiais metais ypač išpopuliarėjusios savikritinės tendencijos. Rašydama apie 1938–1940 m. valstybę ištikusius politinius sukrėtimus ir Prancūzijos diplomatijos poziciją, ji objektyviai vertina Lietuvos padėtį, nebando pabrėžti jos vadovų moralinio silpnumo. Puikiai XX a. Prancūzijos vidaus politikos subtilybės išmanantis doc. A. P. Kasperavičius turėjo pastabų dėl disertacijoje įvardijamos prancūzų kairiųjų pažiūrų politikų partinės priklausomybės, darbe neretai pasitaikančių korektūros klaidų, techninių trūkumų. Tačiau negausios kritinės pastabos, anot jo, nemenkino kompetentingai atlikto tyrimo vertės. Abiejų oponentų nuomone, pateiktas ginti darbas atitiko disertacijai keliamus reikalavimus ir jie siūlė V. Bukaitėi suteikti humanitarinių mokslų daktaro laipsnį.

Pozityviai disertantės atliktą darbą įvertino ir gynimo tarybos nariai. Akcentuota tyrime panaudota įvairių šaltinių gausa, kvalifikuotas istoriografijos vertinimas ir panaudojimas, nepaprastas

¹ *Bukaitė V.* Lietuvos Respublikos politiniai ir diplomatiniai santykiai su Prancūzija 1919–1940 m. Daktaro disertacija: humanitariniai mokslai, istorija (05 H). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013, p. 49–55.

autorės darbštumas, gebėjimas tvarkytis su dideliais informacijos blokais, darbo originalumas, atveriantis perspektyvias naujų tyrimų kryptis. Prof. Z. Butkus, dr. A. Kasparavičius ir prof. J. Skirius atkreipė dėmesį į pavykusį V. Bukaitės bandymą Lietuvos ir Prancūzijos santykius tirti žvelgiant iš Paryžiaus perspektyvos. Dr. D. Bukelevičiūtė pabrėžė, kad disertantė labai įtaigiai atskleidė įtemptą ir konfliktišką, Lietuvos valstybingumo atkūrimo įtvirtinimui ypač reikšmingą 1919–1923 m. Kauno ir Paryžiaus santykių laikotarpį. Gynimo tarybos pirmininko dr. R. Miknio nuomone, panašia tematika 2004 m. Sorbonoje apginta solidžios apimties prancūzų istoriko Julieno Gueslino disertacija² nesutrukdė V. Bukaitę atlikti originalų, neabejotiną išliekamąją vertę turintį tyrimą. Pasakyta ir diskusinio pobūdžio pastabų. Prof. Z. Butkus pasigedo tikslesnio apibrėžimo, kada ir kokios politinės jėgos Prancūzijoje rėmė Lietuvos palikimą Rusijos sudėtyje ir kada norėta ją susieti su Lenkija. Prof. J. Skirius teigimu, disertantei derėjo giliau paanalizuoti

Prancūzijos Lietuvai suteikto *de facto* ir *de jure* pripažinimo pobūdį. Dr. A. Kasparavičius suabejojo V. Bukaitės teiginiu, jog Lietuva tarpukariu stokojo svarių argumentų glaudiems politiniams santykiams su Prancūzija užmegzti. Jo nuomone, intereso ir užmojų turėti savo pusėje prancūzus Lietuvoje niekada netrūko. Tačiau lietuviams „smarkiai stigo politinio-kultūrinio ir civilizacinio potencialo tuos užmojus realizuoti“, tai, anot jo, puikiai matyti iš bendro disertacijos turinio. Verta pažymėti, kad kai kurios kritinės, bet neesminio pobūdžio pastabos buvo pasakytos tikintis, kad ši disertacija ateityje virs solidžia monografija. To V. Bukaitę linkėjo darbo vadovas doc. S. Kaubrys, oponentai, gynimo tarybos nariai.

Pasibaigus mokslinei diskusijai disertacijos gynimo tarybos nariai vieningai balsavo už tai, kad Vilmai Bukaitė būtų suteiktas humanitarinių mokslų daktaro laipsnis. Nuoširdžiai sveikiname ir linkime tęsti perspektyvią romaniškąją pirmosios modernios Lietuvos Respublikos užsienio politikos tyrimų kryptį.

Andrius Grodis

² Gueslin J. La France et les Petits Etats Baltes: réalités baltes, perceptions françaises et ordre européen (1920–1932). Thèse de doctorat dirigée et soutenue sous la direction de M. prof. R. Frank. Paris, Université de Paris I-Panthéon-Sorbonne, 2004, 624 p.